

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI VE DEĞERLER EĞİTİMİ

Editör

Prof. Dr. Ali Osman ENGİN

Yazarlar

Prof. Dr. Ali Osman ENGİN

Dr. Mustafa Çağrı ENGİN

yaz

yayınları

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI VE DEĞERLER EĞİTİMİ

Editör

Prof. Dr. Ali Osman ENGİN

Yazarlar

Prof. Dr. Ali Osman ENGİN

Psikolojik Danışman Dr. Mustafa Çağrı ENGİN

yaz
yayınları
2026

Okul Öncesi Eğitim Programı ve Değerler Eğitimi

Yazar: Prof. Dr. Ali Osman ENGİN

ORCID: 0000-0002-3705-6548

Yazar: Psikolojik Danışman Dr. Mustafa Çağrı ENGİN

ORCID: 0000-0002-4825-2675

© YAZ Yayınları

Bu kitabın her türlü yayın hakkı Yaz Yayınları'na aittir, tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı ya da bir kısmı 5846 sayılı Kanun'un hükümlerine göre, kitabı yayınlayan firmanın önceden izni alınmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

E_ISBN 978-625-8574-68-5

Şubat 2026 – Afyonkarahisar

Dizgi/Mizanpaj: YAZ Yayınları

Kapak Tasarım: YAZ Yayınları

YAZ Yayınları. Yayıncı Sertifika No: 73086

M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3
İscehisar/AFYONKARAHİSAR

www.yazyayinlari.com

yazyayinlari@gmail.com

ÖNSÖZ

Bu kitap okulöncesi eğitim kademesinde değerler eğitimi ile ilgili olarak alana katkı sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. Okulöncesi gelişim dönemi somut ağırlıklı öğrenmelerin ağırlıkta olduğu bir gelişim dönemidir. Bu dönemde çocukların etik değerleri ve bu değerlere bağlı olarak ortaya konulan kuralları öğrenirken zorlandıkları söylenebilir. Çünkü bu gelişim döneminde çocuklar neyin neye göre doğru ve neyin neye göre yanlış olduğunu yetişkinler gibi kavrayamazlar. Dolayısıyla ebeveynlerin ve öğretmenlerin bu çerçevede çocuklara destek olmaları önerilmektedir. “Değer Eğitimi” ifadesi”; doğru seçimi yapabilme, dürüst olabilme, sevgi ve saygı gösterebilme, sorumluluk sahibi olabilme, adil davranabilme ve kendi ile uyumlu ve barışık olabilme gibi değerlerin çocuklar tarafından duyuşsal alan öğrenmeleri olarak tanımlanabilir.

“Değer Eğitimi” temelinde edinilen öğrenme ve kazanımların daha sonraki gelişim dönemleri açısından kritik eşikleri oluşturur. Çünkü diğer öğrenme alanlarından edinilen öğrenmeler davranışa dönüştürülürken anahtar sistemler ve kontrol mekanizmaları bunlardır. Bu eğitim süreci; çocuklara insanlık ile ilgili temel değerlerin öğretilbildiği karakter eğitimi olarak ta adlandırılabilir. İletişim becerilerinin gelişmesi açısından da bu eğitim sürecinin çok önemli olduğu

belirtilmelidir. Herhangi bir toplumun ayakta kalabilmesini sağlamakta olan yardımlaşma ve hoşgörü gibi ilkeler de bahsedilen derslerin içeriğini meydana getiriyor. Çocuklara verilen en önemli derslerden birisi de çevre bilinci. Çevre bilinci, hayvan sevgisi ve doğaya karşı olan sorumluluklar öğretilen değerler kavramları arasında yer alıyor.

Gençlerimizin eğitim konusunda yaşadıkları sorunların kaynağında değerler eğitimi konusunda ortaya çıkan sorunlar gösterilebilir. Bu alanla ilgili olarak yüz yüze gelinen sorunlar yasa dışı tutum ve davranışların temelini oluşturur. Çünkü öyle bir durumda insanların tutum ve davranışlarını düzene koyan, vicdanı harekete geçiren, sadece kendisi için değil, tüm taraflar için fayda ilkesini canlı tutan yargılar oldukça zayıftır. Kontrolü sağlayamazlar. Sonuçta içsel ve dışsal kaos yaşanır.

Bu çalışmamı da geleceğim olan torunlarım; Yusuf Alp, Ali Aybars ve Doruk Arel'e ithaf ediyorum. Ömürleri uzun, bahtları açık olsun. İmanlı, Kuranlı, izanlı ve şuurulu olsunlar İnşallah. Anadolu irfanına sahip, Türk Milletinin mensubu olmanın haklı gururunu yaşasınlar. Bilmemenin aşağılık kompleksini değil, bilme şuuruyla bunun üstesinden gelsinler. Dostlarına dost düşmanlarına yaman olsunlar. Bu iddialarla yaşayan herkese sonsuz saygı ve sevgilerimle.

Prof. Dr. Ali Osman ENGİN

ÖZET

Bu araştırmanın temel amacı; okul öncesi eğitim programında bulunan değerlerin öğretiminin nasıl yapıldığının belirlenmesidir. Bu temel amaç doğrultusunda çalışmanın hedefleri şunlardır;

- Okul öncesi öğretmenlerinin programda bulunan değerleri öğretirken yaşanan tecrübelerin ve deneyimlerin belirlenmesi,
- Öğretmenlerin, değerleri öğretirken kullandıkları yöntem ve materyallerin tam belirlenmesi,
- Öğretmenlerin, değerleri öğretirken yaşanan problemlerin farkında olunması. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması desenine göre hazırlanmıştır.

Bu çalışmada okul öncesi eğitim programında bulunan değerlerin öğretimi bir durum olarak kabul edilmiş ve öğretmenlerin deneyimlerinden hareketle bu durum analiz edilmiştir. Görüşme formunun uygulanmasından önce katılımcılara, çalışma hakkında bilgi verilmiş, hem onam hem de görüşmelerin kaydedilmesi için gerekli izinler alınmıştır. Ses kayıt cihazı kullanılarak yapılan görüşmeler araştırmacı tarafından analiz ve deşifre edilmiştir. Deşifre edilen metinler içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi, literatürde

kalıpları, temaları, önyargıları ve anlamları tespit etmek amacıyla belirli bir materyalin ayrıntılı ve sistematik olarak incelenmesi ve yorumlanmasıdır. Görüşmecilerin ifadeleri çift tırnak (“x”) ile belirtilerek italik yazılmıştır. Alıntılarda anlamı bozmayacak şekilde metin düzeltmeleri yapılmıştır. Katılımcılar tabakalı örneklem yöntemi ile belirlenen 6 öğretmenden oluşuyor. Katılımcılar; “P1.....P6” şeklinde kodlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Okulöncesi Eğitim Programı, Değerler, Değerler Eğitimi.*

İÇİNDEKİLER

Giriş	1
Problem Sorusu	4
Alt Problem Soruları.....	4
Çalışmanın Amacı.....	4
Kuramsal Çerçeve.....	5
İlgili Araştırmalar.....	7
Araştırma Yöntemi	13
Katılımcılar	14
Veri Toplama Aracı.....	14
Verilerin Analizi	15
Bulgular.....	16
Değerler Eğitiminin Gerekliliği	16
Bireysel Farklılıklar.....	17
Kullanılan Yöntem ve Teknik	18
Materyal	20
Öğretici İşbirliği.....	21
Aile ve Çevre Etkisi.....	22
Karşılaşılan Sorunlar	24
Hizmetçi Eğitim	26
Ölçme ve Değerlendirme.....	30
Sonuç ve Öneriler.....	31
Kaynakça.....	55

"Bu kitapta yer alan bölümlerde kullanılan kaynakların, görüşlerin, bulguların, sonuçların, tablo, şekil, resim ve her türlü içeriğin sorumluluğu yazar veya yazarlarına ait olup ulusal ve uluslararası telif haklarına konu olabilecek mali ve hukuki sorumluluk da yazarlara aittir."

Giriş

Son yüzyıllarda kadının toplumdaki rolü, annelerin iş hayatındaki aktifliği, aile yapısındaki dejenerasyon, çocukların internet kullanımındaki yaygınlık, insanları ayrışmaya yönlendiren ideolojiler gibi hızla değişen sosyo-kültürel değişimler beraberinde kültürel değerlerin yeni nesillere kazandırılmasında önemlim sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu konuda yapılan araştırmalarda değerler eğitiminin, çocuğun ilk öğrenme ortamı olan ailede başladığını belirtilmiştir. Ancak değişimin zorladığı toplum yapısı, aileden başlamak kaydıyla değerler eğitimi süreçlerini de olumsuz etkilemiştir. Yani bu durumdan kaynaklanan bir eğitim zafiyetini de tetiklemiştir (Alpöge, 2018). Ortaya çıkan bu eğitim boşluğunun değerler temelinde okulda doldurulabileceği gerçekliğini ortaya koymuştur (Oktay, 1999, ss. 134-135).

Gelişim görev ve sorumlulukları bağlamında yapılan çalışmalar incelendiği zaman, 0-6 yaş aralığına denk gelen okul öncesi dönemin; çocuğun fiziksel, bilişsel, duyuşsal, dini ve ahlaki birçok gelişim alanında kritik önem taşıdığına ve çocukların yaşamlarını idame ettirmede önemli olduğuna dikkat çekilmektedir (Oruç, 2021, ss. 68-

70). Bireylerin bir anlamda toplumsal miras olan değerleri kazanması hayat boyu sürse dahi erken çocukluk döneminde temel insani değerlerin kazandırılması diğer gelişim alanları gibi bu dönemde daha verimli olmaktadır. Hatta yapılan çalışmalarda bu iddiayı desteklemektedir (Kozikoğlu, 2018, s. 2700). Bu bağlamda okul öncesi eğitim programlarında değerler eğitimi sorunsuz yürütebilmek büyük bir önem arz etmektedir.

Gelişim psikologlarından olan ve bu alanda çalışan Jean Piaget duyuşsal motor dönem (0-2 yaş), işlem öncesi dönem (2-6 yaş), somut işlemler dönemi (6-12 yaş) ve soyut işlemler dönemi (12-18 yaş) olmak üzere dört gelişim döneminden bahsetmiştir. Bu dönemlerin birbirleriyle ilişkili döngüsel süreçleri olduğunu ve sırasıyla sistematik olarak ilerlediğini ve birbirlerini etkilediğini belirtmiştir (Simatwa, 2010, s. 367). Değerler, tutum temelli soyut kavramlardan meydana gelen ve diğer tüm öğrenme alanlarından edinilen öğrenmeler davranışa dönüştürülürken süreci kontrol eden ve yöneten anahtar sistemlerden oluşur (Aktepe, 2014, s. 22). Piaget'in bilişsel kuramında belirttiği gibi okulöncesi eğitim kademesindeki öğrenciler, duyuşsal motor ve işlem öncesi döneme denk düşmektedir. Piaget, bu gelişim döneminde çocukların soyut kavramları öğrenmeleri noktasında

güçlük çektiklerini hatta soyut işlemler döneminden önce öğrenmelerinin pek mümkün olmadığını iddia etmiştir (Piaget, 2004). Dolayısıyla bu gelişim döneminde öğrencilerin soyut kavramları içselleştirmeleri zor olabilir. Ancak bireylerin karakter gelişimleri açısından en kritik gelişim dönemi olarak tanımlanan bu yaş döneminde değerlerin kazandırılması sağlıklı birey ve toplum yapısı için de ihmal edilemeyecek bir öneme sahiptir. Zira değerler eğitimi hem bireyin kendini geliştirmesi hem de topluma karşı sorumluluklarını yerine getirmesinde gereklidir. Çocuklarda tanrı inancına dair araştırma yapan John M. Hull ise çocukların soyut kavramları yetişkin bir birey gibi olmasa da kendi bilişsel gelişimler ve kapasiteleri yettiğinde, kendi zihin dünyalarında ve kendi teolojik yapıları bağlamında öğrenebileceklerini belirtmiştir (Hull, 1991).

Gerek değerler eğitiminde okul öncesi gelişim döneminin değeri ve gerekse değişen toplum yapısına bağlı olarak formal bir değerler eğitime duyulan ihtiyacın artmasından kaynaklı ortaya çıkan bu problem alanı uygulamalarda zaman ve mekan bağımlı sorunların giderilmesi, eksiklerin tamamlanması ve durumun daha iyileştirilmesi, literatürdeki açıkların kapanması için daha

fazla araştırma yapmaya ihtiyaç duyulan bir saha olarak gündeme gelmektedir.

Problem Sorusu

; “Okul Öncesi Eğitim Programında Bulunan Değerlerin Öğretimi Nasıl Yapılmaktadır?” olarak belirlenmiştir.

Alt Problem Soruları

- Okul öncesi öğretmenleri (öğretmen), değerlerin kazandırılmasında ne tür problemler yaşamaktadır?
- Okul öncesi eğitim programında bulunan değerler eğitimini etkileyen faktörler nelerdir?

Çalışmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı; okul öncesi eğitim programında bulunan değerlerin öğretiminin nasıl yapıldığının belirlenmesidir. Bu temel amaç doğrultusunda çalışmanın hedefleri şunlardır;

- Okul öncesi öğretmenlerinin programda bulunan değerleri öğretirken süreçte yaşadıkları tecrübeler ve deneyimler nelerdir?
- Öğretmenlerin, değerleri öğretirken kullandıkları yöntem ve ilgili materyaller nelerdir?
- Öğretmenlerin, değerleri öğretirken yaşadıkları problemler nelerdir?

Kuramsal Çerçeve

Psikoloji, eğitim, sosyoloji, ilahiyat gibi birçok disiplinin araştırma konusu olan ‘değer’ kavramını ‘kıymetli ve güçlü olmak’ anlamına gelen Latince ‘valera’ kökünden türetilmiş olup, sosyal bilimler alanında ilk defa Znaniecki tarafından kullanılmıştır (Bilgin, 1995). Türk Dil Kurumu ‘değer’ kavramını “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, üstün nitelik, meziyet, bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” olarak tanımlamıştır (TDK, 2011). Halstead ve Taylor değeri, “davranışlara rehberlik eden ilkeler ve temel inançlar; eylemlerin iyi ya da istenilen olarak yargılanmasında kullanılan

standartlar” şeklinde tanımlamaktadır (Halstead & Taylor, 2000). Disiplinlerin değişmesine göre literatürde-örneğin sosyoloji toplumsal bağlamda tanım yaparken psikoloji bireyin davranışlarını yönlendirmesi bağlamında tanım yapar.- birçok farklı tanımlama yapılmasına rağmen tanımlara bakıldığında bu araştırmada değer kavramı “arzu edilen, onaylanan, iyiye yönlendiren, kabul gören ya da arzu edilmeyen, kötüye yönlendiren, kınanan durum ve eylemler arasındaki ayrımı yapan normlar olarak” ifade edilmiştir.

Türk Milli Eğitim sisteminin hedefi; çocuklara “milli, kültürel, ahlaki, insani ve manevi değerlerinin” kazandırılmasıdır (MEB, 1973). Bu bağlamda da “18. ve 19. Milli Eğitim Şuralarında” erken çocukluk dönemi eğitiminden başlanarak tüm eğitim kademelerinde değerler eğitiminin verilmesi doğrultusunda tavsiye kararları alınmıştır (Kozikoğlu, 2018, s. 2700). 2024 yılı itibariyle de okul öncesi eğitim programında değerler ayrı birer kazanım olarak alınmamış olsa da sayfa 151’de değerler listesi (*tablo-1*) olarak ortaya konulmuştur. Bu değerler programın tamamında bütüncül olarak ele alınmaktadır (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2024).

Tablo1. Okul öncesi eğitim programı değerler listesi

Değerler	Değerlerle İlişkili Bazı Tutum ve Davranışlar
Adalet	Adil olma, eşit davranma, paylaşma...
Cömertlik	Cömert olma, hiçbir karşılık beklemeden verme, yardım etme...
Dostluk	Diğerkâmlık, güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma...
Dürüstlük	Açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, güvenilir olma, sözünde durma...
Merhamet	Merhametli olma, affedici olma, yardımsever olma, fedakâr olma...
Öz denetim	Davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, öz güven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme...
Sabır	Azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme...
Saygı	Alçakgönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme, muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme...
Sevgi	Aile birliğine önem verme, fedakârlık yapma, güven duyma, merhametli olma, vefalı olma...
Sorumluluk	Kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma; sözünde durma, tutarlı ve güvenilir olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme...
Vatanseverlik	Çalışkan olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme...
Yardımseverlik	Cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma...

İlgili Araştırmalar

Küreselleşen, adeta toplumları birbirlerinde ayıran sınırların ortadan kalktığı, gelişen hassas teknolojilerle en mahrem yerlere bile girildiği küreselleşen dünyada; değişen sosyal, kültürel, hak, hukuk ve ekonomik

koşullarla birlikte sıkışan değerler eğitimi açısından okullar önemli bir konuma gelmiştir. Çünkü anlaşılabacağı üzere değerler temelinde kültürel şoklara açık olan bir sosyal çevre içerisinde toplumların sağlıklı devamlılıklarını sağlayabilecek değerler informal çerçevede beklentileri karşılayamayacaktır. Dolayısıyla son yıllarda karşılaşılan toplumsal olaylar, hoyratça ve fütursuzca ihlal edilen insan, canlı ve daha henüz farkına varılmayan ve canlıların var olma temellerini oluşturan cansız hakları değerleri ve değerler eğitimi öne çıkarmıştır. Burada ifade edilmeye çalışılan eğitimin şüphesiz aileden başlamak kaydıyla örgün eğitim temelinde sistematik olarak verilmesi için döngüsel ve dirik programların geliştirilmesi gerekmektedir.

Dolayısıyla değerler eğitimine dair yapılan çalışmalarda önemli bir artış görülmüştür (Kozikoğlu, 2018, s. 2702). Değerler ve değerler eğitimi disiplinler arası bir yapıyı oluşturur ve psikoloji, felsefe (Akyol, 2013, ilahiyat (Alan, 2015, Dam & Karataş, 2014), sosyoloji (Altıntaş, 2012) gibi farklı disiplinleri ve hatta bütün disiplinleri kapsama alanı içerisine almıştır. Eğitim disiplin alanı çerçevesinde yapılan araştırmaların; öncelikle okulöncesi, ilkokul ve orta öğretim olmak üzere okul kademelerine göre değişkenlik gösterdiğini ortaya

koyduğu söylenebilir. Her kademedeki yapılan farklı çalışmalar yoluyla bu konularda elde edilen bulgular, kendi içerisinde; öğretmen görüşleri, öğrenci gelişim özellikleri, kullanılan yöntem, teknik ve materyaller, aile işbirliği olmak üzere çeşitlilik arz ettiği söylenebilir. Bu çalışmalar ve elde edilen verilere dayalı olarak ortaya konulan görüşler ve iddiaların dışında, doğrudan eğitim programları temel alınarak (Uygun, 2013), bu konularda ortaya konulmuş olan edebi metinler incelenerek (İnce & Acemoğlu, 2021; Mazı & Mazı, 2023), okul yöneticileri görüşlerinin alınarak (Özer vd., 2022), eğitimin denetimi bağlamında (Özdemir vd., 2017) farklı çalışmalar göze çarpmaktadır.

Jarfie & Demirel (2019) okulöncesinde değerler eğitimine dair öğretmen görüşlerine başvuru yapılan çalışmalarında; öğretmenleri en yoğun karşı karşıya geldiklerini ifade ettikleri sorunların başında; materyallere ulaşma, farklı materyallerin kullanımı gibi sorunların geldiği öne sürülmüştür (Jafari & Demirel, 2019). Kullanılan farklı yöntem ve tekniklerin değerler eğitimi nasıl etkilediğini incelemek isteyen çalışmalarda yaratıcı dramının (Kaya & Antepli, 2018), öğrencilerle yapılan gezi ve gözlemin (Uzun & Köse, 2017) ve daha birçok

yöntem ve tekniğin (Yeşilyurt, 2019) değerler eğitiminde olumlu bir etkiye sahip olduğu belirtilmiştir.

Esasında değerler eğitimi ile ilgili çocukların farkındalık düzeylerinin geliştirilmesi adına aile içerisinde edinilen kazanımlar, okul ve buna bağlı olarak daha sonraki gelişim dönemlerinde belki önkoşul öğrenme ve kazanımlar olarak ifade edilebilir. Yani bu canlı ve döngüsel süreçlerde temel yapı taşlarının döşendiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda değerler eğitiminde ailenin rolü yada okul - aile işbirliğine dair yapılan bir çalışmada (Yıldırım & Keleş, 2023) öğretmenlerin insani olarak okul - aile işbirliğine çok önem verdiğini ancak bu katılımı yeterli seviyede görmedikleri ortaya konulmuştur. Burada ilave olarak yetişkin eğitimi, aile eğitimi üzerlerinde çalışılması gereken alanlar olarak fark edilmektedir. Yıldız vd. (2021) yaptıkları çalışmada ebeveynlerin okullardaki değerler eğitimine dair görüşleri alınmış ve bu konudaki beklentileri sorulmuştur (Yıldız vd., 2021). Velilerin değerler eğitimi bağlamında; öğretmenlerin rol model olmasını, evde kazandırılmaya çalışılan değerlerin okulda pekiştirilmesini talep ettikleri anlaşılmıştır. Kayıran (2023) değerlerin, soyut kavram niteliği taşıması ve çocukların gelişim özellikleri sebebiyle empati, adalet ve işbirliği gibi değerleri özellikle öğrenirken zorluk çektikleri

belirtilmiştir (Kayıran, 2023). Bu çağın aslında bir etkileşim çağı olduğu, evrenin herhangi bir noktasında ortaya çıkan yeni bir durum, evrenin tamamını ve bu tamam içerisindeki eşya, olay ve olguları etkilediği anlaşılmaktadır. Yaşanılan Covid-19 pandemisi bu etkileşim ve ilişkiyi açık bir şekilde ortaya koydu. Artık yokluk varlıktan, hastalık sağlıktan, fakirlik zenginlikten ve zayıflık güçlülükten alacaklı olduğunun farkındalığı algıları değiştirmektedir. Bu durumda çocukların da dünya ölçeğinde vuku bulan olay, etkileşim ve değişimlerden etkilenecek, kalıtsal miras değerleri olarak doğumla getirdiği yetenek, kavrayış ve yeterliklerini biçimlendireceği unutulmamalıdır. Değerler eğitimi işte bu yaklaşım ve paradigmalara organize edilmelidir.

Değerler eğitimi bireyin öğrenme alanlarında duyuşsal alan öğrenme boyutu kapsamında soyut bir alanı ifade ediyor. Burada edinilen tüm kavrayışlar psikolojik tabanlıdır. Edinilen ve özümseyenerek kişiliğin bir parçası olan değerler; diğer öğrenme alanları olan bilişsel ve psikomotor öğrenme boyutlarındaki kazanımların davranışa dönüştürülmesi noktasında davranışları yöneten ve kontrol eden anahtar sistemler olmak durumundadır.

Ergün & Koç' un (2022) ilkokullarda değerler eğitimine dair öğretmen görüşlerine başvuru çalışmaları; öğretmenlerin karşılaştıkları belirli sorunlar ve bu sorunların çözümünde aile okul işbirliğinin ön plana geldiği vurgulanmıştır (Ergün & Koç, 2022).

Ortaöğretimde değerler eğitimine dair alan yazında, fizik ders kitaplarının değerler eğitimine olan etkisini inceleyen çalışmada (Meço & Coştu, 2023; Teker & Ellez, 2022) değerlerin yalnızca sosyal bilimlerin konusu olmadığı fizik, matematik gibi sayısal derslerde de verilebileceği iddiasına yer verilmiştir.

Her ne kadar değerler eğitimine dair farklı faktörler üzerinde birçok çalışma olsa da, hızlı bir şekilde değişen dünya ve toplum şartlarında oluşabilecek olumlu/olumsuz her durumun kısa sürede saptanması ve kültürel kodlardan kopulmadan sağlıklı bir şekilde uyum sağlanması açısından bu alanda düzenli aralıklarla çalışmalar yapılması zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Zira değerlerden yoksun toplum ve bireylerde; çatışma, madde kullanımı, depresyon, intihar girişimi gibi birçok olumsuz davranışlar çoğalmaya başlamıştır. Her bir farklı disiplinin değer/değerler eğitimi alanında yeni çalışmaları, yenilikleri yakalanması, potansiyel sorunların

belirlenmesi, çözüm önerileri sunması bilime önemli katkılar sunacaktır. Özellikle Covid-19 pandemisi sonrasında dünyadaki toplumsal değişim gözle görülür niteliktedir. Türk toplumunu da etkileyen bu değişimden kaynaklı olarak değerler eğitime dair özgün ve yeni çalışmaların yapılması birey, toplum ve eğitim açısından kıymetlidir. Bu çalışmanın da değerler eğitiminde yeni sorunların belirlenmesi, yeni çözümler üretmesi açısından bilime katkı sunacağı düşünülmektedir.

Araştırma Yöntemi

Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması desenine göre hazırlanmıştır. Durum çalışması bir veya birden fazla bireyin deneyimlerini araştırmayı, bu bireylerin yaşam öykülerini bir araya getirerek veri toplamayı, kişisel deneyimleri rapor etmeyi ve bu deneyimlerin içerdiği anlamları kronolojik olarak sıralamayı içermektedir (Creswell, 2021, s. 97). Bu çalışmada okul öncesi eğitim programında bulunan değerlerin öğretimi bir durum olarak kabul edilmiş ve öğretmenlerin deneyimlerinden hareketle bu durum analiz edilmiştir.

Katılımcılar

Bu araştırmada katılımcılar tabakalı örneklem yöntemi ile belirlenmiştir. Tabakalı örneklem yöntemi araştırma problemi üzerinde etkisi olduğu düşünülen bir ya da birkaç değişken/değişkenler açısından yapılan tabakalama/gruplandırmalardan oluşmaktadır (Gürbüz & Şahin, 2018, s. 136). Bu araştırmada da öğretmenlerin öğrenim durumları değişken olarak kabul edilmiştir. Bu değişken bağlamında öğretmenlerin ikisi lisans, ikisi yüksek lisans, ikisi doktora mezunu olmak üzere toplamda altı öğretmen ile görüşme yapılmıştır. Katılımcılar P1'den P6'ya kadar kodlanmıştır. Katılımcılar ile ilgili bilgiler Tablo-2'de belirtilmiştir.

Tablo 2. Çalışma Grubunun Yaş, Kıdem ve Öğrenim Durumu

Katılımcı Numarası	Yaş	Kıdem	Öğrenim Durumu
P1	31	4 yıl	Lisans mezunu
P2	32	11 yıl	Yüksek lisans mezunu
P3	32	10 yıl	Doktora mezunu
P4	27	5 yıl	Yüksek lisans mezunu
P5	42	18 yıl	Lisans mezunu
P6	53	28 yıl	Doktora mezunu

Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada, değerlerin öğretime dair veriler için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak

toplanmıştır. İlgili form, araştırmacı tarafından önceden belirlenmiş bir dizi sorudan oluşmaktadır. Her bir katılımcıya sistematik ve sıralı bir biçimde sorulan bu sorularda araştırmacı, konuyu daha derinlikli analiz edebilmesi adına görüşmede bu soruların dışına çıkma özgürlüğüne de sahiptir (Berg & Lune, 2019, s. 136). Süreçte araştırmacı tarafından taslak görüşme formu oluşturulmuş, sonrasında alan, ölçme-değerlendirme uzmanları ve dil uzmanından görüş alınmış ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Görüşme formunda katılımcıların kıdem, öğrenim durumu gibi özelliklerini belirleyen 2 soru, değerlerin öğretimini belirleyen 8 soru olmak üzere toplamda 14 soru hazırlanmıştır. İlgili formun etik kurul onayı alındıktan sonra veri toplama süreci başlatılmıştır. Görüşmelere veriler doygunluğa ulaşana kadar devam edilmiştir.

Verilerin Analizi

Görüşmeye başlamadan önce katılımcılara, çalışmanın neden yapıldığı hakkında bilgi verilmiş onam alınması ve görüşmelerin kaydedilmesi için gerekli izinler alınmıştır. Ses kayıt cihazı (telefon kaydı) kullanılarak yapılan görüşmeler araştırmacı tarafından deşifre

edilmiştir. Deşifre edilen metinler içerik analizi yöntemi ile değerlendirilmiştir. İçerik analizi, literatürde kalıpları, temaları, önyargıları ve anlamları tespit etmek amacıyla belirli bir materyalin dikkatlice, ayrıntılı ve sistematik olarak incelenmesi ve yorumlanmasıdır (Berg & Lune, 2019, s. 380). Görüşmecilerin ifadeleri çift tırnak (“x”) ile belirtilerek italik yazılmıştır. Alıntılarda anlamı bozmayacak şekilde metin edite edilmiştir.

Bulgular

Değerler Eğitiminin Gerekliliği

Görüşmelerde, öğretmenler öncelikle okul öncesi eğitim programında bulunan değerlerin gerekliliğinden ve bunun sebeplerinden bahsetmiştir. Bu yaş döneminin birçok gelişim alanında kritik dönem olması sebebiyle değerlerin özellikle bu yaş döneminde verilmesinin önemli olduğuna, değerler eğitimi olmayan bir okul öncesi programının eksik olduğunu vurgu yapmışlardır. Bu durumu bir öğretmen şu ifadelerle açıklamıştır: *“çocuklar formal eğitimle ilk defa burada karşılaşıyorlar. Dolayısıyla burada değerler eğitimi vermek bir zorunluluktur. Çocukların akademik başarıları kadar değerler eğitimi de önemlidir (P1).* Bu gerekliliğin sebeplerini ise katılımcılar;

önce kendisi sonra da toplum için iyi bir insan olma (P1), toplumsal değer ve kuralların aktarımı (P2), ahlaki gelişim (P3), kültür aktarımı (P4), toplumsallaşma (P5), sosyal becerilerin gelişimi (P6) ifadeleri ile belirtmişlerdir.

Bireysel Farklılıklar

Okul öncesi eğitimi; çocukların hem uzun süreli bir formal eğitime ve hem de sosyal beceriler noktasında hayata hazırlandığı bir programdır. Bilindiği gibi çocukların gelişimlerini hem çevre hem de genetik özellikleri etkilemektedir. Çünkü gelişim = kalıtım + çevredir. Okul öncesi eğitim programına başlamadan önce çocukların eğitim ortamları aileleridir. Dolayısıyla çocuklar ailelerinde edindikleri öğrenmeler çerçevesinde hazırbulunuşluk düzeyleri ile okul öncesi eğitimi programına dahil edilirler. Her biri farklı ailelerden ve farklı genetik özellikler ile gelen çocuklar doğal olarak bireysel farklılıklar göstermektedir.

Öğretmenler bu bireysel farklılıkların bazen avantaj bazen de dezavantaj durumları oluşturduğunu belirtmişlerdir. Bir öğretmen; çocukların bireysel farklılıklarından kaynaklı olarak programda değerler eğitiminin nicel ve nitel anlamda bazen yetersiz

kalabildiğini “Değerler eğitimi genel anlamda yeterli, ancak bireysel farklılıklar yetersizlik oluşturabiliyor. (P1)” ifadeleri ile belirtmiştir. Başka bir öğretmen ise bu yeterliliğin öğretime bağlı olarak değişkenlik gösterdiğini “bireysel farklılıkları dikkate alınarak anlatılırsa yeterli olur. (P2)” sözleriyle ifade etmiştir. Diğer bir öğretmen ise ders sürecinde bireysel farklılıkları referans alarak planlama yaptığını “Şayet öğrencide belirgin bir gelişim geriliği özel eğitim ihtiyacı varsa böyle öğrencilerde rehberlik hizmetlerine başvuruyoruz. Bunun dışında tabii ki öğrenciler arasında bireysel farklılıklar var. Öğrenim süreleri arasında değişkenlikler olabiliyor ya da bazı etkinlikleri bazı öğrenciler severken bazı öğrenciler bu etkinliklerden verim alamıyor. Bu noktada bireysel farklılıkları dikkate alıyoruz. Ya ortak sevilen öğrenilen etkinlikler kullanmaya çalışıyorum. Bazen de eğitim biraz daha bireyselleştirerek ilerlemeye çalışıyorum. (P5)” sözleriyle ifade etmiştir.

Kullanılan Yöntem ve Teknik

Öğretmenler; değerler eğitimi verirken birçok farklı yöntem ve tekniğe başvurduklarını belirtmektedirler. Özellikle değerlerin soyut nitelik taşıması, çocukların işlem öncesi dönemde olmaları sebebiyle çocuklara

öğretim yaparken değerleri somutlaştırabilmek için çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına göre farklı yöntem ve tekniklerle ders planı yaptıklarını “Çocukların bu değerleri öğrenmesinde somut örneklerden gitmeye çalışıyoruz çünkü soyut kavramları algılamakta zorlanıyorlar. Yöntemleri de onların ilgi ve ihtiyaçlarına göre belirliyorum. (P4, K6)” ifadeleri ile belirtmişlerdir.

Her insanın öğrenmesinin kendi parmak izi kadar kendisine özel olduğu gerçekliğine dayalı olarak ve yapılacak rehberlik uygulamaları doğrultusunda ortaya çıkartılacak öğrenme deseni ve stili kullanılacak yöntem ve tekniğin belirlenmesinde önemli olacaktır. Çünkü rehberliğin temeli tanıma ve o doğrultuda yönlendirmedir. Öğretim sürecinde kullanılacak öğretim strateji, yöntem ve tekniği seçilirken temel kriterler olarak; öğrenci özellikleri, konu alanının özellikleri, öğretmenin bu konudaki donanımı ve deneyimi ve konu alanının özellikleri başat değerler olarak değerlendirilmektedir. Strateji genel bir yapı oluşturur ve atılacak her adım ve yürütülecek uygulamalar hep belirlenen stratejiye dönük olacaktır. Yöntem ise esasında stratejinin uygulama biçimidir. Aynı şekilde teknik ise yöntemin uygulama biçimidir.

Genel olarak öğretmenler kullanılan yöntemlerin başında *“drama, gösterip yaptırma, gezi-gözlem, eğitici oyun, örnek olay (P1-6)”* olduğunu söylemişlerdir. Bir öğretmen ise değerlerin kazandırılmasında yapılacak ders planında *“çocuk ve oyun merkezli yaklaşımların benimsenmesi tavsiye ediliyor. (P4)”* bakanlık tavsiyesini de dikkate aldığını ifade etmiştir. Bir başka öğretmen ise değerler eğitiminde Montessori yaklaşımından ilham aldığını *“Montessori yaparak-yaşatarak öğretmeye çalışır. Ben de soyut kavramları uygulamalı olarak öğretme taraftarıyım. (P6)”* ifadeleriyle belirtmiştir. Başka bir öğretmen de değerler eğitiminin planlamasını önemli gün, kişi, olay ve haftalara göre düzenlediğini *“Milli bayramlarda vatanseverlik, dini bayramlarda yardımseverlik, Mevlâna ile ilgili bir tarihte hoşgörü, Ramazan ayında sabır... gibi önemli tarih ve kişileri merkeze alarak örnek olay, rol model tekniklerini kullanıyorum. (P5)”* sözleriyle belirtmiştir.

Materyal

Yapılan görüşmelerde; değerlerin soyut nitelik taşıdıklarını ve materyal kullanarak somutlaştırılmaya ihtiyaç duyulduğu dikkat çekmiştir. Bu noktada öğretmenler kullandıkları yöntem ve teknik gibi

materyalleri de öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarını merkeze alarak tasarladıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenler *hikâye, çizgi film* (P1-6) gibi hem görsel hem işitsel materyallere sıklıkla başvurduklarını belirtmişlerdir. Buna ek olarak *MEB tarafından sağlanan kaynak kitaplardan da faydalandıklarını ama yeterli olmadığını* (P1, P2, P6, P4), *bazen bu kitapların çocukların ilgisi çekmediğini* (P5) belirtmişlerdir. Bu görüşlerin aksi olarak P3 ise “*MEB tarafından sağlanan kaynakların yeterli olduğunu düşünüyorum*” ifadelerini kullanmıştır.

Öğretici İşbirliği

Her sosyal grupta olduğu gibi öğretmenler tarafından oluşturulan sosyal grupta da fikir alışverişi yapmak, deneyim ve tecrübe paylaşımında bulunmak verimliliğin artırılması açısından istenen bir durumdur. Nitekim yapılan görüşmelerde de tüm katılımcılar zümreleri ya da farklı okullardaki meslektaşları ile işbirliği içinde olduklarını belirtmişlerdir. Yine yapılan görüşmelerde bu işbirliğinin içeriğinin çoğunlukla materyal paylaşımı olduğu dikkat çekmiştir. Öğretmenler bunu şu ifadelerle açıklamıştır; “*Özellikle materyal paylaşımını sıklıkla yapıyoruz* (P1-6).” Materyal paylaşımına

ek olarak öğretmenler değerlerin kazandırılmasında kullandıkları yöntem ve teknikleri, bu yöntem ve tekniklere gelen geri bildirimleri de meslektaşları ile paylaştıklarını bir öğretmen şu ifadelerle belirtmiştir; *“Örneğin ben hoşgörü değerini Mevlâna örnekliği ile anlattım ve öğrenciler bundan veri aldysalar bunu öğretmen arkadaşlarımla paylaşıyorum. Onlarda aynı şekilde benimle paylaşıyor (P5).”*

Aile ve Çevre Etkisi

Yapılan görüşmelerde ailenin yadsınamaz önemi olduğu vurgulanmıştır. Öğreticiler eğitimin ailede başlaması sebebiyle ailenin sosyo-kültürel özelliklerine göre avantaj ya da dezavantajlar oluşturduklarını belirtmiştir. Bir öğretici bu durumu şu şekilde ifade etmiştir; *“Her şey gibi değerlerin kazandırılması da ilk ailede başlıyor. Aile bazen büyük bir avantaj oluyorken maalesef bazen dezavantaj oluşturuyor. Sosyokültürel düzeyleri çok önemli (P3).”* Bununla birlikte ailede ebeveynler arasındaki iletişim dilinin de çocukların değerleri öğrenmesinde etkili olduğunu bir öğretici *“ebeveynlerinin birbirlerine karşı kullandıkları iletişim dili çocuklarda değerlere yönelik ön bilgi oluşturuyor (P5)”* ifadeleri ile belirtmiştir. Başka bir

öğretmen ise dezavantaj oluşturdıkları yönündeki tezi destekler nitelikte olan *“aile içi şiddet, boşanma gibi olumsuz durumlar çocuklarda sevgi, saygı, sabır gibi kavramların içselleştirmesini zorlaştırıyor (P3) açıklamayı yapmıştır. Bir başka öğretmen ise çocukların en çok ailesiyle vakit geçirmesinden ötürü anne-babalarını rol model aldıklarını ve değerlerin kazandırılmasında etkili olduklarını; “çocuk en çok anne-babayı görüyor dolayısıyla onları örnek alıyor. Hepsi anne-babalarının birer aynası gibi, ne görüyorlarsa onu yapıyorlar. (P4)”* sözleriyle ifade etmiştir.

Öğretmenler çocuklarda gözlemlediği bazı olumsuz söz ve davranışların kaynağının da çoğunlukla aile olduğunu *“Çocuklarda gördüğüm belirli yanlış davranışlar oluyor. Bunlar genellikle ev içinde şahit oldukları davranışlar. (P5)”* ifadelerle belirtmektedirler. Bu durumun önüne geçmek isteyen bir öğretici ise çözmeye çalıştığını *“Ailelerle konuşup bu olumsuz davranışların kaynağını bulmalarını ve durumu düzeltmelerini talep ediyorum. (P3)”* ifadelerle açıklamaktadır.

Öğretmenler eğitim sürecinde de aile ile işbirliği içinde olmanın çok önemli olduğunu *“eğitim öncesinde ve sonrasında aile desteği olmazsa kalıcı olmuyor. (P1)”* yine başka bir öğretmen de eğitimi aile işbirliği ile desteklediği *“sınıfta öğrendiği değeri günlük hayata entegre edebilmesi için*

ailelerden destek alıyorum. (P2)” İfadeleriyle belirtmektedir. P6 ise aile ile işbirliğinde teknolojiden faydalanarak veli WhatsApp gruplarına değerlerin kazandırılmasına yönelik videolar, kitap tavsiyelerinde bulunduğunu ifade etmiştir.

Karşılaşılan Sorunlar

Her eğitim basamağında ve alanında olduğu gibi okul öncesi eğitimde de değerler eğitiminde de hatta spesifik olarak belirli değerlerin kazandırılmasında sorunların olduğu görüşmelerde dikkat çekmiştir. Bu sorunlar; değerın kazandırılmasını, kavram yanlışlığına düşölmesi, unutulması, ayrılan süre zarfında aktarılamaması, materyal eksikliği gibi birçok konuda meydana gelmektedir. Bu sorunların sebepleri ise çocukların gelişim özellikleri, değerlerin niteliği, öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyleri olarak dikkat çekmiştir. *P1 değerlerin kazandırılmasında yaşadığı problemin özellikle ‘empati’ kavramında yoğunlaştığını bunun sebebini de kavramın somut olması olduğunu “Empati kavramını kazandırmakta sorun yaşıyorum. Kavram çocukların gelişim seviyelerine göre çok soyut kalıyor. Farklı yöntem ve materyaller kullanarak somutlaştırmaya çalışıyorum*

ama davranış değişikliği göremiyorum. Ailelerden de destek istedim ancak hâlâ verim almış değiliz.” İfadeleri ile anlatmıştır. P2 “Gelişim özellikleri dolayısıyla sabır ve paylaşma kavramlarında güçlük çekiyorlar. Destekleyici etkinliklerle tekrar yaparak öğretmeye çalışıyorum.” İfadeleri ile sorun yaşadığı kavram ve çözümünü açıklamıştır. P3 “empati, sabır ve saygı kavramlarında güçlük çekiyorlar. Ben bunun ekrana fazla maruz kalmaları kaynaklı olduğunu düşünüyorum.” İfadeleri ile güçlük yaşadığı kavramlar ve sebebini belirtmiştir. P4 “zorluk yaşadığım konu ve kavramlar her sene öğrenci profiline göre değişiyor. Bu sene bir köy okulundayım. Burada en zorlandığım kavram mahremiyet oldu. Sebebinin kültürel çevre olduğunu düşünüyorum.” İfadeleriyle yaşanan problemlerde çevre etkisine vurgu yapmıştır. P5 “Gelişim özellikleri dolayısıyla sabır empati paylaşmak gibi kavramlar da bazen güçlük çekebiliyoruz böyle durumlarda etkinlikleri değiştiriyoruz. Aynı zamanda bu yaş döneminde çocuklar egosantrik oluyorlar. Bu da değerlerin kazandırılmasında güçlük oluşturuyor.” İfadeleriyle çocukların gelişim özelliklerinin değerlerin kazandırılmasında sorun olabildiğini belirtmiştir. Yine P5 sınıf içindeki sosyokültürel dağılımın heterojen olması sebebiyle eğitim sürecinde sorunlar olduğunu “Benim sınıfımda farklı farklı çevrelerden gelen öğrenciler var. Bazı

öğrenciler kavramlara aşına bir şekilde gelirken bazı öğrenciler bu kavramların tam aksine olumsuz davranışlar sergiliyorlar. Maalesef sınıf içindeki bu dengesiz dağılım hem birbirlerine olumsuz örnek olmaları açısından kendilerini hem de ders planı yaparken ortak paydayı bulmak noktasında beni olumsuz etkiliyor.” İfadeleriyle durumu izah etmiştir. P6 ise “değerlerin hepsi birbiriyle bağlantılı olan soyut kavramlar. Bu sebeple yaşadığım en büyük sorun kavramların soyut olmaları sebebiyle anlaşılamaması ya da yanlış öğrenilmesi ve birbiriyle bağlantılı olmaları sebebiyle karıştırılması oluyor. Bunun önüne geçmek için en çok karıştırılan kavramları farklı etkinlikler kullanarak birbirinden ayırmaya çalışıyorum. Yine soyut kavramları somutlaştırmaya çalışıyoruz. Buna ek olarak diğer bir sorun çocukların gelişim özellikleri oluyor. Bu yaş dönemi çok hareketli dolayısıyla sabır onlar için çok zor kazandırılan bir değer oluyor.” İfadeleriyle kavramların niteliğinin, öğrenci gelişim özelliklerinin eğitimi olumsuz etkilediğini belirtmiştir.

Hizmetiçi Eğitim

Eğitimle ilgili yapılan tanımlar çerçevesinde eğitimin; bireyin kendi yaşantısı, tecrübesi ve deneyimi çerçevesinde onun davranışlarında istendik doğrultuda kasıtlı olarak bir değişiklik oluşturma sürecidir. Bu süreçte

bireyin yaparak, yaşayarak ve bizzat katılımcısı olarak sürecin bir parçası olması durumunun kalıcı ve izli öğrenmenin olmasını sağlayacak temel parametre olduğu anlaşılmaktadır. Bir diğer önemli nokta da; edinilen öğrenmelerin davranışa dönüştürülmesi gereğidir. Yani edinilen öğrenmelerin ürüne ve teknolojiye dönüştürülmesidir. Aksoy'a göre eğitim, bireyin topluma kazandırılması hedefiyle, toplumsal yapı çerçevesinde şekillendirilen ve bireyde istenilen değişikliklerin ortaya çıkmasını sağlayan canlı ve çeşitli değişkenlerle döngüsel bir süreçtir. Modern anlamda eğitim, bireyin davranışlarını belirli hedefler doğrultusunda değiştirmeyi amaçlayan, yeteneklerini geliştirerek birey ve toplum için dengeli bir gelişim sağlamayı hedefleyen bir süreç olarak tanımlanabilir (Çeliker, 2018).

Hizmetiçi eğitim, yaşam boyu öğrenmenin bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Bir kurumda veya kuruluştaki (kamuda ya da özel sektörde) bir pozisyonda göreve başlayan bir birey, işe başladığı andan itibaren mesleki gelişmelerden geri kalmamak için sürekli bir eğitim sürecine ihtiyaç duymakta olacaktır. Yaşam boyu öğrenme; süreklilik ve çok boyutlu gelişim (hem yatay hem dikey) özelliklerinin döngüsel süreçler olarak birleşiminden ortaya çıkar. Bu süreç, eğitimin sadece

hayatın belli bir döneminde değil, tüm yaşam boyunca sürmesi gerektiği anlayışına dayanır. Bu bakımdan yaşam boyu eğitim ve öğretim, her aşamada edinilen bilgilerin ve becerilerin sistemli bir şekilde yapılandırılmasını ifade eder (Çeliker, 2018).

Toplumsal kurumların kendilerine ait kuruluşları ile ayakta kalabilmesi ve bilimsel ve teknolojik gelişmelere ayak uydurabilmesi için verimliliklerini artırmaları gerekmektedir. Bu süreç, aynı zamanda ülkelerin kalkınmalarını sağlayarak halklarının refah düzeyini yükseltmelerine de katkı sağlamaktadır. Ancak bu hedefleri yakalayabilmek için çalışanların sürekli olarak yeni teknolojilere uyum sağlamalarını kolaylaştıracak becerilerle donatılması ve gelişen koşullara hızla uyum sağlanması şarttır. Bir toplumsal kurum ve onun kuruluşlarının en önemli ihtiyacının, eğitilmiş ve nitelikli insan gücü olduğu bilinmektedir. Çünkü üretimin en önemli unsuru, insan gücünün niceliğinden ziyade, sahip olduğu bilgi, beceri ve yetkinlikleridir. Gelişmeyi sürdüren veya daha ileriye gitmeyi amaçlayan toplumlar, değişen koşullara ayak uydurabilmek için hem kurumsal hem de bireysel düzeyde gerekli önlemleri almak zorundadır. Hizmetiçi eğitim; personel gelişimi, sürekli eğitim, hayat boyu öğrenme ya da farklı kavramlarla ifade edilse de,

kurum içinde ya da dışında gerçekleştirilen eğitim faaliyetleriyle çalışanların verimliliklerini artırmaya yönelik yapılan tüm uygulamaları kapsamaktadır (Yıldız, 2015).

Öğretmenler kendi aralarında yaptıkları işbirliğine ek olarak kurumları tarafından verilen hizmet içi eğitim seminerlerine katılmaktadırlar. Görüşmelere öğretmenlerin; psiko- destek, ilk yardım gibi birçok hizmet içi eğitime katıldıklarını ancak değerler eğitimine dair herhangi bir eğitime katılmadıkları yansımıştır. Katılımcıların tümü değerler eğitimine dair hizmet içi eğitimin gerekli olduğunu ancak böyle bir eğitim almadıklarını, meslektaşlarından da böyle bir eğitime katılanı duymadıklarını ifade etmişlerdir (P1-6). Öğretmenler; değerler eğitiminde karşılaşılan sorunlar, eğitim birliğinin sağlanamaması, göreve yeni başlayan meslektaşların deneyim ve tecrübelerindeki eksiklik gibi sebeplerden ötürü hizmet içi eğitimin gerekli olduğunu *“Biz zamanla öğrendik ama hatalar da yaptık. Hizmet içi eğitim verilse yeni başlayanlar hata yapmadan öğrenirler (P5), herkes farklı farklı öğretiyor bazen yanlış öğretenler de oluyordur illaki, değerler eğitiminde birlik sağlanamıyor (P3), değerler eğitimi soyut ifadelerden dolayı sorunlu bir alan dolayısıyla hizmet içi eğitim şart (P1)”* ifadelerle açıklamaktadırlar. Başka bir

öğretmen ise bu eğitimlerin; diğer eğitimler gibi teoriden ibaret olmaması gerektiğini, alan uzmanlarından görüşler alınarak pratiğe de dayanması gerektiğini *“Eğitimin olması şart ancak eğitimin içeriği de çok önemli. Yapmış olmak için yapılmamalı! Teoriden ibaret değil, uzmanlar gelip pratiğe dayalı örneklerle eğitim vermeliler. Değer eğitiminde tutarlı ve sabırlı olmak çok önemli özellikle bunu açıklamaya çalışsınlar. (P6)”* ifadeleriyle belirtmiştir.

Ölçme ve Değerlendirme

Eğitimin son basamağı ölçme ve değerlendirmedir. Yapılan görüşmelerde de öğretmenlerin değerler eğitiminde hem süreç hem de sonuç odaklı ölçme-değerlendirme yaptıkları görüşmelere yansımıştır. Ancak görüşmelerde yapılan bu ölçme-değerlendirme etkinliğinde ortak bir ölçme aracının olmadığı dikkat çekicidir. Zira öğretmenler ölçme yaparken gözlem, soru-cevap, gelişim raporu, beceri edinim raporu, kazanım değerlendirme formları gibi farklı araçlardan bahsetmişlerdir. Belirli bir ölçme aracının olmadığını bir öğretmen *“özellikle bir kıstas ya da ölçme tekniğimiz yok. Ben kimi zaman gözlem kimi zaman kazanım değerlendirme formları kullanıyorum (P6).”* İfadeleri ile belirtmektedir. Başka bir

öğretmen ise “değerler bilişsel ya da motor davranışlar gibi süreç sonunda sınav yapılarak ölçülecek bir şey değil. Dolayısıyla biz süreç içinde çocuktaki davranış değişikliğini bizzat gözlemliyoruz. (P5). İfadeleri ile değer eğitiminin özelliği dolayısıyla süreç değerlendirme yaptığını belirtmiştir. Bir başka öğretmen ise “Benim her sene, her öğrencime ait sayfaların olduğu ajandam oluyor. İlk geldikleri günden itibaren onlar hakkındaki düşüncelerimi, ön sezgilerimi yazıyorum. Veli toplantılarında aileleri hakkındaki ön düşüncelerimi oraya not alıyorum. Belirli aralıklarla çocuğun yaşadığı problemler de dahil olmak üzere o dönemde çocuk hakkında notlar almaya devam ediyorum. Dönem sonuna geldiğimizde ya da dönem içerisinde bir süreç değerlendirmesi yapmaya çalışıyorum. (P1)” ifadeleriyle kendine özgü bütünsel bir süreç değerlendirme çalışması yaptığını belirtmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Türk Milli Eğitim sisteminin temel ilkeleri; Çocukları, “Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini,

vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek; Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek; İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak; Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.”

Bu bağlamda okul öncesi eğitim programında kazandırılması hedeflenen değerler yapılan araştırmalara dayalı olarak hazırlanan bir listede belirtilmiş ve programda da bütüncül bir şekilde ele alınacağı açıklanmıştır (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2024). Yapılan bu araştırmada ise okul öncesi öğretmenleri ile görüşmeler yapılarak değerlerin nasıl kazandırıldığını belirlemek amaçlanmıştır. Bu bağlamda veriler tekrar edene kadar altı öğretmen ile görüşme yapılmış, görüşmeler içerik analizine tabi tutulmuştur.

Araştırmanın bulguları olarak; öncelikle öğretmenler, her ne kadar çocuklar bilişsel gelişim açısından işlem öncesi dönemde ve değerler soyut nitelik taşıyor olsa dahi bu değerlerin bu yaş döneminde formal zeminde verilmesinin büyük bir önem taşıdığını belirtmişlerdir. Görüşmelerde değerler eğitiminin verilmesinin ihmal edilemez bir gereklilik olduğunu ortaya koymuşlardır. İddiaların temelindeki sebeplerin; eğitimin amaçlarından olan toplumsallaşma, kültür aktarımı, iyi insan/ideal insan yetiştirme gibi durumlar olduğu dikkat çekmektedir. İşin özüne inildiği zaman, insan denilen canlının varlığının özünden önce geldiği ve varlık gerçekleşikten sonra insan olma özüne ulaşma

çabası içerisinde girdiği anlaşılmaktadır. Bu çaba çerçevesinde varlık, bilgi ve değerler temellendirilmeye çalışılır. Bu düşünsel bir süreçtir ve aslında felsefi bir çabadır. Bu dinamik ve döngüsel sürecin üç temel ayağından birisi değerlerdir. Bu üç temel ile ilgili temellendirmeler aklın bilimi olan mantıksal çıkarımlarla yapılmaya çalışılır. Bu süreçler ne kadar başarılı olur ise insan da o kadar ideal, erdemli ve insanı kâmil olur.

Öğretmenler bu yaş döneminde değerlerin kazandırılmasının çocuğun ilerleyen gelişim dönemlerinde başarılı, ahlaklı, uyumlu ve olumlu olması için bir şart olarak görmektedir. Zira yapılan başka birtakım araştırmalarda da bu durumu destekleyen bulgular ortaya konulmaya çalışılmıştır (Ergün & Koç, 2022; Jafari & Demirel, 2019; Uzun & Köse, 2017). Bu bakış açısıyla duyuşsal alan öğrenme boyutuna daha detaylı olarak bakmak gerekir. Bu öğrenme alanının basamakları ve bu basamaklarda gerçekleştiği varsayılan süreçler aşağıdaki gibidir:

1- Alma Basamağı

Farkında Olma: Duyuşsal bir davranışın geliştirilmesi için öncelikli olarak farkında olmak gerekir.

Örneğin Sosyal Bilgiler dersinde kişilerin birbirlerinden farklı düşünce ve inançları olduğunu anlayamayan bir kişi onlara karşı her hangi bir alanda öğrenilmiş bir davranış sergileyemez. Çünkü insan önce nesnenin, olgunun farkına varır, ondan sonra da gelecek uyarıcılara açık olabilir. Meselâ; “aşırı nüfuslanma sorunlarını yazma, söyleme, ulaşım ile ilgili sorunları yazma, söyleme.”

Almaya Açıklık: Bu basamakta kişi algıdaki seçiciliğini de kullanarak gelen uyarıcıyı reddetmez ve ondan kaçmaz. Aksine ona doğru bir yönelme gösterir. Örneğin hedef: (yıllık ünite düzeyinde hedef davranış); farklı inanç ve düşüncede olan kişileri dinlemeye dönüklük.” Davranışlar: Konuşanın sözünü kesmeden dinleme; hangi konuda konuştuğunu yazma, söyleme.”

Kontrollü Seçici Dikkat: Bu basamakta öğrencinin dışarıdan gelen uyarıcılardan birini veya birkaçını seçmesi durumu vardır. Tüm dikkatini ve ilgisini seçtiği uyarıcılara odaklaştırır. Örneğin; hedef: “Yıllık ünite düzeyinde ilköğretim; toplumsal sorunlarla ilgili yayınları seçmede dikkatli oluş” gibi. Davranışlar: “Televizyonda toplumsal sorunlarla ilgili yayınlardan en az üçünün adını yazma, söyleme; “bu yayınların hangi devirlerde ve ne

zaman yapıldığını yazma, söyleme; toplumsal sorunlarla uğraşan en az üç kişinin adını yazma, söyleme.”

Bu duyuşsal öğrenme alanıyla ilgili tutum ve davranışlar arasında; bir sanat sergisinde sergilenen resimlere veya ürünlere ilgi duyarak ve dikkatle bakmak, yaşanan ve olası toplumsal sorunlara farkındalıkla duyarlılık göstermek, trafik kurallarının ne anlama geldiğini bilip uymanın değerinin farkında olmak, eğitim ve öğretim etkinlikleriyle ilgili yayınları seçerken titiz davranmak, çeşitli konularda estetik anlayış geliştirmek ve başkalarına karşı anlayışlı olmak ve etkili dinlemek gibi tutum ve davranışların olduğu anlaşılmaktadır.

2- Tepkide Bulunma Basamağı

Bu basamakta dışarıdan gelen ve kontrollü seçilen uyarıcıya uygun tepkide bulunulması söz konusudur.

Uysallık: “Hedef; bir öğrencinin eş, arkadaş ve akran gruplarıyla çalışırken beraber belirlenen kaide ve kuralları benimsemesi ve bu kurallara uymaya razı oluş” şeklinde ifade edilebilir. “Davranışlar; çalışmaya önceden belirlenen zamanda gelme, verilen görevi itiraz etmeden gereği gibi yapma e görevi zamanında bitirme.”

İsteklilik: “Hedef; sosyal yardım kurallarına uymaya ve o doğrultuda çalışmaya gönüllü olma.”
“Davranışlar; sosyal yardım kolunun/kulübünün etkinlik ve faaliyetlerine isteyerek ve gönüllü olarak katılma ve bunun için zaman ayırma, üzerine düşen görevi isteyerek yerine getirme.”

Doyum: “Hedef; Grup tarafından kendisine demokratik yaklaşımlarla verilen bir görevi yapmaktan haz almak.” “Davranışlar; Kendisine verile görevi yapmak için zaman ayırmak, uygun vakit olduğunda grup etkinliklerine katılmada gönüllü olmak.”

Tepkide bulunma basamağıyla ilgili olarak; bir ürün ya da sanat eseriyle ilgili olarak yapılan tartışmalara katılmak, okul disiplin kuralları ve trafik kurallarını benimsemek, toplumsal kuruluşlarda görev ve sorumluluk almaya gönüllü olmak, sağlık okuryazarlığı farkındalık düzeyi yüksek olmak, oyunun kurallarına uyum göstermek, kitap okuma alışkanlığı kazanmış olmak, verilen bir görevi mevzuatlar çerçevesinde itiraz etmeden gereğine uygun olarak yerine getirmek, selamlaşmaya ve hal hatır sormaya hevesli olmak ve başkalarının sağlığını korumak için sorumluluk alma ya

da kalabalık yerlerde sigara içmemeye dikkat gösterme gibi tutum ve davranışlar geliştirilir.

3- Değer Verme Basamağı

“Bu basamak, özellikle Sosyal Bilgiler dersi için tutum inanç ve değerleri ilgilendirmektedir.”

Değeri Kabullenme: “Dışarıdan gelen uyarıcıya karşı devamlı aynı duyuşsal tepki verilebilir.” “Hedef; Yurtta barış, dünyada barış ilkesinin önemini ve değerini takdir etme.” “Davranışlar; bu ilkeyi önemseyen ve savunan konuşmalar yapma, bu ilke ile ilgili yazıları devamlı okuma.”

Değeri Yeğleme/Benimseme: “Bu basamakta toplumsal boyutlu değerlerden birisi diğerlerinden üstün tutulabilir.” Hedef; “her türlü eleştiriye açık olma.” Davranış; “arkadaşlarından kendini eleştirmelerini isteme, yapılan eleştirileri karşı çıkmadan dinleme, kendini eleştiren kimselere kızmama, darılmama, aksine onlara müteşekkir olma.”

Sorumluluk Duyma: Yukarıdaki basamakların hedeflerini gerçekleştiren kişinin artık tutum ve

davranışlarının sorumluluğunu taşıyacağı önemli bir gerçeklik ve gereklilik olacaktır.

Değere Adanmışlık: Bir değeri kabullenip, benimseyen ve o çerçevede sorumluluk üstlenebilen kişinin bu değere özen gösterip seçenekler arasından tercih etmesi doğal olacaktır.

Değer verme basamağıyla ilgili olarak şu tutum ve davranışlardan bahsedilebilir; herhangi sıradan bir etkinlik yerine bir bilimsel toplantıyı/etkinliği tercih etmek, sosyal yaşamda bilimin önemini takdir etmek, etkili konuşma ve yazma yeteneğini geliştirmeye devamlı duyarlı olmak, demokratik hayatın önemini kavramak, fazla sorumluluk ve külfet getirecek işlere girmemek, her zaman barış ve huzurdan yana olmak, eleştirel düşünme ve davranma becerisine sahip olmak ve Vatan ve Milletin bölünmez bütünlüğüne kendini adanmak.

4- Örgütlenme Basamağı

Burada gerekli olan, bilgi, konu, olay, olgu ve nesnelere ilişkin görüşlerin yapılandırılması ve organize edilmesidir. Bu çerçevede; alışkanlık kazanma, kurumsallaştırma, düzenleme, birleştirme, örgütlenme,

uyarlama, karşı koyma, düzeltme ve yer alma davranışları sergilenir. Sınıf içi kurallara uyma alışkanlığı kazanılır.

Örgütlenme basamağında şu tutum ve davranışlar söz konusudur; mesleki sorunların giderilmesi için, yeni ve standart yeni değerler oluşturmaya kararlılık, bir sanat veya bilimsel dergiye abone olmak, mevcut problemlerin çözümünde planlamanın değerinin farkında olmak, okulda hoşça vakit geçiren mutlu bir sınıf oluşturmak için yeni anlayışlar geliştirmeye kararlılık göstermek, yaratandan dolayı tüm yaratılanları sevmek, beğendiği bir ürün veya sanatg eseriyle ilgili detaylı bilgi sahibi olmaya istekli olmak ve savunduğu siyasi görüşün dayandığı ilkeleri tanımada kararlılık göstermek.

5- Kişilik Haline Getirme Basamağı

Bu basamakta içselleştirilen ve özümseven değerlerden yola çıkılarak bir yaşam felsefesi ve davranış anahtarı geliştirilir. Gözden geçirme, etkileme, değiştirme, yapma ve en önemli konuma yükseltme, destekleme, savunma, koruma, hizmet etme ve zorlama davranışları ortaya çıkar. Hareketliliği bir yaşam felsefesi haline getirme gibi.

Duyuşsal öğrenme alanı ile ilgili edinilen öğrenmelerin ölçülerek değerlendirilmesi diğer öğrenme alanlarına göre daha zordur. Diğer alanlar gibi somut, gözlemlenebilir ve değerlendirilebilir olmayabilir. Bu alan daha çok, içsel öğrenmeleri, tutumları, duyguları, sevgileri ve ilgileri içerir. Bu öğrenme süreçleri derinlemesine ve disiplinler arası bir boyutta incelendiği zaman, insani mutluluk ve haz alma mekanizmalarının da enerji merkezi bu değerlerdir. O halde insanların insani mutluluk ve feraha ermeleri bu değerlerin yeteri düzeyde en son basamak olan “kişilik haline getirme” basamağının hedeflerinin gerçekleştirilmiş olması ile mümkün olacağı söylenebilir. Çünkü bu değerler bir anlamda insanı kontrol eden, onu sınırlayan, bu manada ne zaman, nerede neyi nasıl yapacağını öngören sistematik yapılardır. Değerler boyutuyla farkındalık düzeyleri düşük olanlar, herhangi bir durum karşısında nerede duracaklarını belirleyemezler. Bu durum her an kaos yaratır ve insanı çaresizlik içerisine sürükler ve mutsuzluğa yatırım yapmış olur.

Bu en son aşamada da; eş, arkadaş ve akran grupları tarafından bir kişi ile ilgili yapacakları değerlendirmelerde edindiği değerler boyutuyla tanımlamalarda bulunmak, işbirliğine önem vermek, yasa

ve hükümlere karşı sorumluluk bilincine sahip olmak ve kanunlara uymayı alışkanlık haline getirmek, toplumsal ve yasal hükümler uymayı alışkanlık haline getirmek, ölçülü, dengeli ve tutarlı bir yaşam tarzını benimsemiş olmak, kanıt ve belgeler karşılığında yargı, tutum ve davranışlarını değerlendirmeye alışık olmak ve çevresinde yardımsever bir kişilik sahibi olmasıyla tanınması gibi tutum ve davranışlar merkezi değerlerdir.

Bir diğer bulgu olan bireysel farklılıklar; değerler eğitiminde gerek ders planının yapılmasındaki referans noktası ve gerekse ders sürecinde değerlerin kazandırılmasını olumlu/olumsuz anlamda etkileyen faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğretmenler bireysel farklılıkları göz önüne alarak ders planı oluşturma ihtiyacı duyduklarını, ders sürecinde kullandıkları yöntem, teknik ve materyallerde çocukların bireysel farklılıklarını dikkate aldıklarını ifade etmişlerdir. Buna ek olarak bireysel farklılıklar çocukların değerleri içselleştirmelerinde de olumlu ve olumsuz anlamda rol oynayan önemli bir faktör olarak ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Öğretmenler bireysel farklılıklarına göre çocukların daha iyi, daha hızlı ya da daha yavaş, daha eksik kavradıklarını belirtmişlerdir. Literatürde de buna benzer bulgulara sıkça rastlanmaktadır (Kozikoğlu, 2018; Oruç, 2016).

Görüşmelerde dikkat çeken bir diğer bulgu ise kullanılan yöntem ve teknikler ile ilgili olmuştur. Öğretmenler değerlerin soyut nitelik taşımamasından dolayı değerleri kazandırmaya çalışırken farklı farklı yöntem ve teknik kullanmaya ihtiyaç duyduklarını belirtmişler ve bu konuda da daha detaylı çalışmalara ihtiyaç olduğunu ortaya koymuşlardır. Görüşmelerde genellikle öğrencilerin merkezde oldukları drama, gezi-gözlem, örnek olay gibi aktif yöntem ve teknik kullanmaya özen gösterdikleri gerçekliği olumlu bir yaklaşım olarak değerlendirilmiştir. Yapılan görüşmelerin hiç birisinde öğretmenler; düz anlatım gibi öğretmen merkezli yöntem ve tekniklere başvurmadıklarını beyan etmişlerdir. Öğretmenlerin, çağdaş eğitim anlayışı çerçevesinde bakanlık ve alan uzmanlarının önerilerini dikkate alan bir ders süreci oluşturmaları dikkate değer bir durum olarak ortaya çıkmıştır. Yöntem ve teknik kullanımına dair literatürde de birçok çalışma mevcuttur (Kaya & Antepli, 2018; Yeşilyurt, 2019).

Öğretim ilkelerinden olan soyuttan somuta gitme ilkesi bağlamında öğretmenler değerleri kazandırırken bol bol materyal kullanımına özen gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Bu materyallerin temininde kendi imkanlarını kullandıklarını, maalesef bakanlık tarafından istenilen

düzeyde bir destek göremediklerini de üzümlere dile getirmişlerdir. Zira yapılan diğer çalışmalarda da değer eğitiminde materyalin yadsınamaz öneme sahip olduğunu ancak materyal eksikliği yaşandığı ifade edilmiştir (Aktepe, 2014; İnce & Acemoğlu, 2021).

Öğretmen, eğitim sürecinin olmazsa olmaz en önemli faktörlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Her öğrenci için gelişime ve iş birliğine açık öğretmen bir şanstır. Okul öncesi öğretmenleri de zümreleri ve farklı okullardaki meslektaşları ile deneyim ve tecrübelerinin aktarılmasında iş birliği içinde olduklarını, bu durumun eğitimi olumlu yönde etkilediğini ifade etmişlerdir. Gerçekten öğretmenlik mesleği profesyonel bir uzmanlık mesleğidir. Ancak bu uzmanlık mesleğinin profesyonelliği diğer mesleklerinkine benzemez. Onların profesyonelliği alanla ilgili güncel teorik ve pratik bilgiye bağlıdır. Öğretmenlik mesleğinin profesyonelliği; üst düzeyde güncel ve güncellenebilir alan bilgisi, aynı şekilde öğretmenlik meslek bilgisi, öğrencilerle sağlıklı iletişim kurulabilmesi için genel ve yerel kültür bilgisi ve amatörlik ruhuna bağlıdır. Değerler boyutuyla buradaki amatörlik ruhuna bakıldığı zaman, “aydınlatmak için yanmaya talip olmak” şeklinde daha anlaşılır hale getirilmiş olduğu söylenebilir. Ancak kast edilen yanma

tükenme veya kül olma yanması değil, daha cevherleşme, daha netleşme, daha berraklaşma ve daha anlaşılır olma yanmalarıdır.

Bu temel gerçekliklerden yola çıkıldığında, Türk Milli Eğitim Sisteminin temel amacının:

1. Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

*Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere,

hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

*İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

*Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

*Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve

sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

*Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

*İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

*Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

*Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini,

vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

*Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

*İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

Öğrenciyi tanımak, ilgi ve ihtiyaçlarını belirlemek Bakanlık tarafından önerilen bir durumdur. Eğitim ve öğretim süreçlerinde hedeflenen başarıya ulaşılabilmesi için, esas olarak rehberlik ve eğer gerekiyorsa psikolojik danışma uygulamalarına ağırlık verilmesi gerekir. Çünkü rehberlik çalışmalarının temelini tanıma ve yönlendirme temelinde bireyin sahip olduğu potansiyellerden en üst düzeyde istifade edilmesi oluşturuyor. İşte bu manada bireyin kendini gerçekleştirme çabasında ona profesyonel düzeyde yaşamsal olarak destek olma olayıdır. Her bireyin/İbni Haldun'un deyişiyle şahsiyetin öğrenmesinin kendi parmak izi kadar ona özeldir. Her birey kendine özgüdür ve hiç kimsenin eşi ve bire bir benzeri yoktur. Fotokopisi yoktur. Dolayısıyla eğitimdeki başarı, Öğrencilerin birebir, bireysel farklılıkları temelinde tanınması ve anlaşılmasıdır. Okulöncesi eğitimin temelinde bu gerçeklik vardır. Çocukların ilk eğitim aldıkları yer ailedir. Okulöncesi eğitimi de bu manada devamını oluşturur. O zaman denilebilir ki; okulöncesi eğitimi ihmal edilemeyecek kadar önemlidir. Bu dinamik süreçte okul-aile işbirliği de belirleyici bir detaydır.

Öğretmenler, değerlerin kazandırılmasında ailenin büyük önem taşıdığını belirtmektedir. Zira eğitim ilk olarak ailede başlamaktadır. Çocuğun bilişsel, duyuşsal,

ahlaki gelişiminde ebeveyn davranışları çocukların taklit ile öğrenmelerinden ötürü yadsınamaz önemi vardır. Görüşmelerde de çocukların, ailelerinin birer aynası olarak sınıf ortamında var olduklarını bunun olumlu ve olumsuz tarafları olduğunu belirtmişlerdir. Gerek ders sonrasında aile ile iş birliğinde olup değerlerin pekiştirilmesinde gerekse olumsuz duygu, durum ve davranışların kök nedenlerine inip aileye yapılacak rehberlik ile çözüm üretilmesinde okul-aile iş birliği büyük önem oluşturmaktadır. Zira öğretmenlerde hem aylık-dönemlik toplantılarda hem de teknolojinin imkanlarını kullanarak günlük görüşmeler ile bu iş birliğine başvurduklarını ifade etmişlerdir. Literatürde de benzer bulguların olduğu çalışmalar, araştırmayı destekler niteliktedir (Yıldız vd., 2021).

Her konuda olduğu gibi okul öncesi eğitim programında bulunan değerler eğitiminde de öğretmenler belirli problemlerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu problemlerin kaynağı; değerlerin niteliği, veli portföyü, öğrenci gelişim özellikleri, materyal eksikliği gibi farklı farklı konularda olduğu görüşmelere yansımıştır. Öğretmenler problemlerin ortadan kalkması adına bireysel çözümlere başvurduklarını dile getirmişlerdir. Literatürde de daha önce yapılan çalışmalar

incelendiğinde benzer sorunların olduğu dikkat çekmiştir. Bu sorunların hâlâ devam ediyor olması dikkatleri çekse de çalışmanın amacının dışında olması sebebiyle çalışmaya dahil edilememiş ancak yapılacak yeni çalışmalara önderlik etmesi açısından buraya not edilmesi de ihtiyaç görülmüştür.

Her kurum ya da işveren bünyesinde çalıştırdığı personelinin; gelişimini desteklemek, yeniliklere ayak uydurmasını sağlamak için belirli eğitim, konferans programları düzenlemektedir. MEB ise bünyesindeki öğretmenlere belirli aralıklarla ve farklı farklı konularda hizmet içi eğitim seminerleri düzenlemektedir. Yapılan görüşmelerde de öğretmenler mesleki gelişimleri için hizmet içi eğitimlere önem verdiklerini ve birçok farklı konuda hizmet içi eğitim aldıklarını ifade etmişlerdir. Ancak bu hizmet içi eğitim seminerlerinin içeriklerinde değerler eğitiminin bulunmaması, bu konuya dair eğitim ihtiyacı olmasına rağmen böyle bir eğitim almamış olmaları yine öğretmenler tarafından dile getirilmiştir. Öğretmenler, halihazırda değerler eğitimi bağlamında bir hizmet içi eğitim almadıklarını ancak böyle bir eğitime hem kendileri hem de meslektaşları için bir ihtiyaç olduğunu beyan etmişlerdir. Böyle bir eğitimin

planlanması halinde ise eğitimin teoriden ziyade pratiğe dönük olmasını talep etmişlerdir.

Yapılan görüşmelerde standart bir ölçüm aracının olmadığı dikkat çekmektedir. Öğretmenler değerlerin kazandırılmasında süreç ve sonuç olmak üzere iki değerlendirmeyi de yaptıklarını belirtmişlerdir. Ölçme aracı olarak genellikle gözlem ve kazanım değerlendirme formlarının kullanıldığı da görüşmelere yansıyan başka bir husustur. Yine öğretmenlerin bireysel olarak da ölçüm araçları geliştirdikleri dikkat çekmektedir.

Öğretmenlerin ifade ettikleri ve yapılan farklı çalışmalardan da anlaşılabileceği üzere değerler eğitiminin bu yaş döneminde verilmesi önem arz etmektedir. Ancak kavramların soyut nitelik taşıyor olması ve öğrencilerin yaşlarının henüz küçük olması sebebiyle değerlerin kazandırılmasında belirli problemlerin olduğu dikkat çekmiştir. Bu problemlerin çözülmesinde öğretmenlerin bireysel çözümler üretmeye çalıştıkları ancak bazen zorlandıkları da ifade edilmiştir. Bu bağlamda değerler eğitiminin müfredattan kaldırılmasını teklif etmek kısa vadede sorunu ortadan kaldırmış gibi görünse de ilerleyen dönemlerde değerlerden yoksun büyüyen bireylerin meydana getireceği problemlerle daha ciddi

şekilde karşı karşıya kalınacaktır. Dolayısıyla değerlerin hiç yokmuşçasına müfredattan kaldırılmasından ziyade eğitimde iyileştirmeye gitmek daha sağlıklı bir çözüm önerisi olacaktır. Bulgular bağlamında bu iyileştirmeye öncelikle öğrencilerin ilk eğitim yuvaları olan ailelerden başlamak, onlarla rehberlik çalışmalarında bulunmak, alan uzmanları tarafından ebeveynlere değerlerin kazandırılmasına yönelik seminer ve konferansların vermek güzel bir adım olacaktır. Buna ek olarak öğretmenlerinde belirttiği üzere değerler eğitime yönelik hizmet içi eğitim eksikliğinin en kısa sürede giderilmesi diğer bir önemli öneri olacaktır. Ayrıca öğretmenlerin, sıkıntı yaşadığı materyal eksikliği noktasında da Bakanlığın alan uzmanları ile çalışmalar yürütüp öğretmenlere materyal teminatında bulunması bir başka önemli çözüm önerisi olacaktır.

KAYNAKÇA

- Aktepe, V. (2014). Etkinlik Temelli Değer Eğitiminin Öğrencilerin Yardımseverlik Tutumlarına Etkisi. *Researcher*, 2(2), Article 2.
- Akyol, A. (2013). İslam Ahlak Felsefesinde Değerler Eğitimi. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 9(36), Article 36.
- Alan, Y. (2015). Değerler Eğitimi ve Kur'an Kıssaları. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8), Article 8.
- Alpöge, G. (2018). *Okul Öncesinde Değer Eğitimi*. Bilgi Yayınevi.
- Altıntaş, M. E. (2012). Bireycilik ve Toplumculuk Tartışmaları Bağlamında Değerler Eğitimi Yaklaşımları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 10(24), Article 24.
- Berg, B. L., & Lune, H. (2019). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (A. Arı, Çev.). Eğitim Kitabevi.
- Bilgin, N. (1995). *Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar*. Sistem Yayıncılık.
- Creswell, J. W. (2021). *Nitel Araştırma Yöntemleri* (S. B. Demir & M. Bütün, Çev.). Siyasal Kitabevi.

- Dam, H., & Karataş, M. (2014). Değerler Eğitimi Açısından Veda Hutbesinde İnsan Onuru. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2, Article 2. <https://doi.org/10.17859/pauifd.40798>.
- Ergün, A., & Koç, S. (2022). Öğretmenlerin Değerler Eğitimi Uygulamalarına Yönelik Görüşleri. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(2), Article 2. <https://doi.org/10.17679/inuefd.1033206>.
- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe – Yöntem – Analiz* (5. bs). Seçkin Yayıncılık. <https://pegem.net/urun/Sosyal-Bilimlerde-Arastirma-Yontemleri-Felsefe-Yontem-Analiz/1005>.
- Halstead, J. M., & Taylor, M. J. (2000). Learning and Teaching about Values: A review of recent research. *Cambridge Journal of Education*. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/713657146>.
- Hull, J. M. (1991). *God-Talk with Young Children: Notes for Parents and Teachers*. Birmingham: CREADER.
- İnce, Ö., & Acemoğlu, A. (2021). Ömer Seyfettin Hikayelerinn Değerler Eğitimi Açısından

İncelenmesi. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 7(4), Article 4.
<https://doi.org/10.20322/littera.980086>.

Jafari, K. K., & Demirel, M. (2019). Okul Öncesi Öğretmenlerin Değerler Eğitimi Hakkındaki Görüşleri. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 4.

Kaya, Y., & Antepli, S. (2018). Okul Öncesi Dönemde Yaratıcı Drama Yoluyla Değerler Eğitimi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 13(2), Article 2.

Kayiran, D. (2023). Need Assessment for Early Childhood Values Education Program: Examining Views of Preschool Teachers on Values. *Türk Akademik Yayınlar Dergisi (TAY Journal)*, 7(1), Article 1.

Kozikoğlu, İ. (2018). Okul öncesi öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin tutum ve görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7/4.

Mazı, A., & Mazı, A. (2023). Azerbaycan çocuk hikâyelerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 37, Article 37.
<https://doi.org/10.29000/rumelide.1405791>.

- MEB. (1973). *Türk Milli Eğitim Temel Kanunu*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Meço, G., & Coştu, F. (2023). Fizik Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. *Asya Studies*, 7(24), Article 24. <https://doi.org/10.31455/asya.1251341>.
- Oktay, A. (1999). *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*. Epsilon Yayınevi.
- Oruç, C. (2016). Okul Öncesi Dönem Çocuğunda Ahlaki Değerler Eğitimi. *Eğitim Ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori Ve Uygulama*, 2, Article 2.
- Oruç, C. (2021). *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi*. Dem Yayınları.
- Özdemir, T. Y., Özcan, M. B., & Akgün, M. (2017). Öğretmen Görüşleriyle Değerler Eğitimi Odaklı Eğitim Denetimi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), Article 1.
- Özer, H., Aydın, A., Utlı, S., & Duman, T. (2022). Okul Yöneticilerinin Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri. *Cihanşümül Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(4), Article 4.

- Piaget, J. (2004). *Çocukta Zihinsel Gelişim* (H. Portakal, Çev.). Cem Yayınevi.
- Simatwa, E. (2010). Piaget's theory of intellectual development and its implication for instructional management at pre- secondary school level. *Educational Research and Reviews*, 5.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2024). *Okul Öncesi Eğitim Programı*. <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=652>.
- TDK. (2011). *Türkçe Sözlük* (11. bs). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Teker, D., & Ellez, A. M. (2022). Ortaöğretim Matematik Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(2), Article 2. <https://doi.org/10.51460/baebd.1184216>.
- Uygun, S. (2013). Değerler Eğitimi Program Tasarılarının Değerlendirilmesi (Antalya Örneği). *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 3(2), Article 2.
- Uzun, M., & Köse, A. (2017). Okul Öncesi Eğitimde Değerler Eğitiminin Uygulanmasına Yönelik

Öğretmen Görüşleri. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(23), Article 23.

Yeşilyurt, E. (2019). Değerler Eğitimine Uygunluğu Açısından Öğretim Yöntem ve Tekniklerin İncelenmesi: Bir Derleme Çalışması. *EKEV Akademi Dergisi*, 77, Article 77.

Yıldırım, İ. A., & Keleş, O. (2023). Erken Çocukluk Dönemi Değerler Eğitimi Veren Kurumlarda Aile Katılımının İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, 23(2), Article 2. <https://doi.org/10.30627/cuilah.1349579>.

Yıldız, E., Elibol, H., & Ada, M. (2021). Okul Öncesi Eğitim Çağında Çocuğu Olan Ebeveynlerin Değerler Eğitimi Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi *OPUS International Journal of Society Researches*, 18(40), Article 40.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI VE DEĞERLER EĞİTİMİ

yaz
yayınları

YAZ Yayınları
M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3
İscehisar / AFYONKARAHİSAR
Tel : (0 531) 880 92 99
yazyayinlari@gmail.com • www.yazyayinlari.com

ISBN: 978-625-8574-68-5

9 786258 574685